

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט לערעורים אזרחיים

ע"א 2755/05

ע"א 3135/05 - ה'

בפני: כבוד המשנה לנשיאה א' ריבלין
כבוד השופט א' גרוניס
כבוד השופט א' רובינשטיין

המערערת בע"א 2755/05: מנורה חברה לביטוח בע"מ

המערערת בע"א 3135/05: איילון חברה לביטוח בע"מ

נ ג ד

המשיבים בע"א 2755/05: 1. איילון חברה לביטוח בע"מ
2. רוני קפלן
3. אגמי חברה לעבודות עפר ומים בע"מ
4. המועצה האזורית חוף הכרמל

המשיבות בע"א 3135/05: 1. מנורה חברה לביטוח בע"מ
2. רוני קפלן
3. אגמי חברה לעבודות עפר ומים בע"מ

ערעורים על פסק-דין של בית-המשפט המחוזי בחיפה
מיום 9.2.05 בת.א. 593/00 [פורסם בנבו], שניתן על-ידי
כבוד השופט י' עמית

תאריך הישיבה: ה' באב התשס"ז (20.7.07)

בשם המערערת בע"א
2755/05 והמשיבה 1 בע"א
3135/05
עו"ד עדי מיכלין

בשם המערערת בע"א
3135/05 והמשיבה 1 בע"א
2755/05
עו"ד יוסף נחשון

בשם המשיב 2 בע"א ובע"א
755/053135/052
עו"ד אורי מזור

בשם המשיבה 3 בע"א
עו"ד ישראל הרפז 2755/05 ובע"א 3135/05

להחלטה במחוזי (2004-02-04): תא 593/00 אגמי חברה לעבודות עפר ומים בע"מ נ' מנורה, חברה לביטוח בע"מ שופטים: יצחק עמית עו"ד: ישראל הרפז, לביא - מיכלין ואח', א. הדס ואח', י. נחשון ואח'

מיני-רציו:

* משלא נשלחה הודעה לצד שלישי ממנורה לקפלן, ומשלא נפתחה חזית ביניהם, לא היה מקום כי בית המשפט ידון ויכריע בעילות הנוגעות ליחסים הפנימיים ביניהם.

* דיון אזרחי – הודעה לצד שלישי – נפקותה

ערעורים על פסק דינו של ביהמ"ש המחוזי לפיו חויבו המערערות "מנורה" ו"איילון" לפצות את "אגמי". הדיון נסב בשאלת קביעתו של ביהמ"ש קמא בנוגע לחלוקת האחריות ביניהן.

בית המשפט העליון [מפי המשנה לנשיאה ריבלין ובהסכמת השופטים גרוניס ורובינשטיין] קיבל את ערעורה של איילון, דחה את ערעור מנורה ופסק כי:

סעיף 216 לתקנות סדר הדין האזרחי מציין במפורש שהודעה לצד שלישי יכולה להימסר גם לאדם שהוא בעל דין בתובענה. מתוך ההן נשמע גם הלאו. ללא מסירת הודעה לצד שלישי, אין נפתחת, בדרך כלל, חזית בין הנתבע לבין הצד השלישי. בענייננו, לא נמסרה הודעה לצד שלישי ממנורה לקפלן. עם זאת, מנורה טוענת כי העלאת הדרישה לשיפוי מקפלן במסגרת כתב ההגנה שהיא הגישה בתגובה לכתב התביעה של אגמי מאפשרת לבית המשפט להכריע ביריבות בינה לבין קפלן. אין לקבל טענה זו. משפט עמום בכתב ההגנה שהוגש בתביעתה של אגמי, אינו יכול לפטור את מנורה מן הצורך לשלוח הודעה לצד שלישי לקפלן, שמטרתה לאפשר לו להתגונן כראוי מפני הטענות שהיא מעלה כלפיו. לפיכך, משלא נשלחה הודעה לצד שלישי ממנורה לקפלן, ומשלא נפתחה חזית ביניהם, לא היה מקום כי בית המשפט ידון ויכריע בעילות הנוגעות ליחסים הפנימיים ביניהם.

פסק-דין

המשנה לנשיאה א' ריבלין:

פתח דבר

1. לפנינו שני ערעורים על פסק-דינו של בית המשפט המחוזי בחיפה (כב' השופט י' עמית), שבמסגרתו חויבו המערערות בע"א 2755/05, מנורה חברה לביטוח בע"מ (להלן: מנורה), והמערערות בע"א 3135/05, איילון חברה לביטוח בע"מ (להלן: איילון), לפצות את אגמי חברה לעבודות עפר ומים בע"מ, המשיבה הפורמלית 3 (להלן: אגמי), בגין נזקי טבע שנגרמו לפרויקט שבנתה. המחלוקת בין המערערות הצטמצמה לשאלת חלוקת האחריות ביניהן לפיצוי אגמי.

העובדות כפי שנקבעו בפסק דינו של בית המשפט המחוזי

2. אגמי היא חברה קבלנית העוסקת בתחום התשתיות – בניית מערכות ביוב, מים ותחנות שאיבה. מנורה היא חברת הביטוח שביטחה את אגמי בתקופה הרלבנטית בפוליסה לביטוח עבודות קבלניות. מר רוני קפלן, המשיב 2 בע"א 2755/05 (להלן: קפלן), הוא סוכן הביטוח שבאמצעותו ביטחה אגמי את פעילותה, ואילו איילון היא המבטחת של קפלן בביטוח אחריות מקצועית.

בשנתיים שקדמו לאירוע נשוא התביעה, רכשה אגמי, באמצעות קפלן, פוליסת חבות מעבידים ואחריות צד שלישי בחברת ביטוח בשם "עילית". ביום 22.7.98 נדרשה אגמי להמציא אישורי ביטוח בפרויקטים שונים בהם זכתה. בהתאם לדרישה זו, יעץ קפלן לאגמי לרכוש פוליסה לביטוח עבודות קבלניות במנורה. זאת, על מנת להגדיל את היקף הכיסוי הביטוחי גם לנזקי רכוש לפרויקט, כפי שנדרש במכרזים שונים שבהם השתתפה אגמי.

3. הצעת הביטוח נוסחה ונכתבה על-ידי קפלן ומתבקשת בה הרחבה של הכיסוי למפגעי טבע, למעט רעידת אדמה. ההצעה לא נחתמה על ידי אגמי, היא אינה נושאת תאריך, לא ברור מתי נשלחה ומהו המועד המדויק בו הגיעה למנורה, אך אין חולק כי הגיעה למנורה עובר ליום 1.12.1998. מכל מקום, בהתאם להצעה, הנפיקה מנורה פוליסה לביטוח עבודות קבלניות המכונה "פוליסה פתוחה", בהיקף כיסוי של עד 10,000,000 ש"ח ושתוקפה מיום 1.12.98 ועד ליום 30.11.99 (להלן: הפוליסה). אין חולק גם כי הפוליסה עצמה הונפקה רק ביום 11.2.99 ונשלחה לאגמי בסמוך לאחר מכן, ולאחר קרות אירוע הנזק המתואר להלן.

4. במהלך שנת 1998 ביצעה אגמי פרויקטים שונים, ובהם פרויקט במושב עין איילה (להלן: המושב). בתאריכים 30.12.98 – 31.12.98, בעיצומן של העבודות במושב, הכו איתני הטבע באזור חוף הכרמל וגשמים עזים גרמו להצפות במושב. מי הגשמים והסחף שנלווה אליהם הרסו את העבודות שכבר בוצעו על-ידי אגמי. אגמי דיווחה מיד למנורה על נזקיה. מנורה שיגרה לאתר העבודה שמאי מטעמה על מנת לשום את הנזקים. אולם, בסמוך לתחילת עבודתו, הוא התבקש על-ידי מנורה להפסיק את עבודתו לאלתר, בטענה של היעדר כיסוי ביטוחי. מאחר שאגמי הייתה מעוניינת

שהשמאי ישלים את הערכתו, היא אולצה לשלם מכיסה את שכרו. השמאי המשיך בעבודתו, ובדין וחשבון שערך, העמיד את נזקי הגשמים והשיטפונות וכן נזקים עקיפים נוספים על סך של 556,000 ש"ח כולל מע"מ.

5. מנורה סירבה לפצות את אגמי על הנזקים מכוח הפוליסה בטענה של העדר כיסוי ביטוחי. את סירובה לפצות השתיתה מנורה על שני נדבכים: הנדבך האחד, סומך על הוראות הפוליסה שהונפקה. בפוליסה התקיים תנאי מקדמי שקבע:

"מו"מ בזה כי פוליסה זו הינה פוליסה הצהרתית והכיסוי הביטוי (הביטוחי א.ר.) מותנה בכך שקודם למתן הכיסוי הביטוחי יצהיר המבוטח אודות הפרוייקט וימסור את כל הפרטים הנחוצים לשם מתן הכיסוי הביטוחי: מקום הפרוייקט, תקופת ביטוח, ערך העבודות, תיאור מפורט של העבודה. אי מילוי התנאה זו יגרם לחוסר כיסוי ביטוחי" (ההדגשה והשגיאות במקור. א.ר.)

לפי התנאי המקדמי, קיימת חובת עדכון מראש על המבוטח אודות פרויקטים מתוכננים. בנסיבות העניין, טענה מנורה כי אגמי לא עמדה בתנאי זה ולא דיווחה לה מראש על הפרוייקט שבמושב עין איילה. משכך, אין כיסוי ביטוחי. הנדבך השני שעליו השתיתה מנורה את סירובה לפיצוי, הוא האחריות האישית והמקצועית של קפלן. לטענתה של מנורה, קפלן חרג מסמכותו והרשאתו כאשר ביטח את הפרוייקט למרות שידע שמנורה אינה מבטחת פרויקטים בתהליך, אלא רק כאלה שדווח עליהם מראש ולמפרע.

אגמי לא השלימה עם עמדתה של מנורה והגישה כנגדה וכנגד קפלן תביעה בבית המשפט המחוזי בחיפה על סך 1,000,000 ש"ח בגין הנזקים הישירים והעקיפים שנגרמו לה עקב השיטפונות. לתביעה צורפה גם איילון שהיא חברה הביטוח שמבטחת את קפלן באחריות מקצועית, בדרך של שליחת הודעת צד ג' מצידו של האחרון.

החלטתו של בית המשפט המחוזי

6. בפסק הדין, קבע בית המשפט המחוזי מספר קביעות עובדתיות החשובות לענייננו. ראשית הדגיש בית המשפט כי לא הייתה מחלוקת בין הצדדים שחרף העובדה

שהפוליסה הונפקה רק ביום 11.2.99 הרי שהיא נכנסה לתוקפה בהתאם להצעת הביטוח כבר ביום 1.12.98. מכאן, שבעת קרות האירוע הביטוחי הייתה אגמי מבוטחת במנורה. עוד נקבע, כי תשלומי פרמיות הביטוח שולמו במלואם ובמועד. לעניין סוג הפוליסה, נקבע על-ידי בית המשפט כי הפוליסה שהונפקה היא פוליסה "פתוחה" או "הצהרתית" לפיה מוסכמים מראש תנאי הכיסוי הביטוחי למספר פרויקטים עתידיים, שאינם בהכרח ידועים בזמן כריתת ההסכם. בהתייחס לטענתה של מנורה אודות התנאי המקדמי בפוליסת הביטוח, קבע בית המשפט כי לא הוכח כי אגמי הייתה מודעת לקיומו. אשר לטענה לפיה מנורה לא נהגה לבטח פרויקטים שכבר החלו, קבע השופט כי גם אם הדבר נכון, הרי שבענייננו, לא הובא הדבר לידיעת אגמי, והוא אינו מוזכר במפורש בהצעת הביטוח ובפוליסה עצמה.

7. בהתבסס על העובדות האלה, קבע בית המשפט כי נכרת בין אגמי ומנורה חוזה ביטוח המכסה את הנזקים שאירעו, וכי על אגמי לפצות את מנורה על נזקיה. בית המשפט הבהיר כי מאחר שקפלן הציע ביוזמתו לאגמי להרחיב את הכיסוי הביטוחי שלה יש לראות בקפלן שלוח של מנורה לפי סעיף 33 (א) לחוק חוזה הביטוח, התשמ"א-1981 הקובע "לענין המשא ומתן לקראת כריתתו של חוזה הביטוח ולענין כריתת החוזה, יראו את סוכן הביטוח כשלוחו של המבטח, זולת אם פעל כשלוחו של המבוטח לפי דרישתו בכתב". בית המשפט הוסיף כי דינה של טענת מנורה לפיה היא לא נהגה לבטח פרויקטים בתהליך, הוא כדין כל טענת החרגה שלא מופיעה בפוליסת הביטוח במפורש. בית המשפט סיכם את עמדתו בעניין וקבע כי הצעת הביטוח שנמסרה לאגמי לא כללה את התנאי המקדמי – שהופיע רק בפוליסה שהגיעה לאחר קרות הנזק – ובהצעה כמו גם בפוליסה עצמה לא נכלל חריג המוציא פרויקטים בתהליך מהכיסוי הביטוחי. לפיכך, בהיעדר החרגה מפורשת, הפוליסה – שמכסה את אירוע הנזק – חלה ועל מנורה לפצות את אגמי.

8. אשר לאחריותו של קפלן, בית המשפט קבע, כאמור, כי קפלן פעל כשלוחה של מנורה. בית המשפט ציין כי קפלן הצטרף לקו ההגנה של מנורה וטען כי הוא ידע שמנורה אינה נוהגת לבטח פרויקטים לאחר תחילת ביצועם. לפיכך – ולאור העובדה כי בית המשפט הגיע למסקנה כי הפוליסה שבה ביטח קפלן את אגמי כללה גם פרויקטים בתהליך – קבע בית המשפט כי קפלן חרג מן ההרשאה שניתנה לו על ידי מנורה. בית המשפט קבע כי על פי סעיף 9 לחוק השליחות, התשכ"ה-1965 (שחל על הצדדים לפי

סעיף 36 [לחוק חוזה הביטוח](#) הנ"ל), מנורה זכאית לחזור ולתבוע את נזקיה מקפלן עקב חריגתו מן ההרשאה. עם זאת, מצא בית המשפט כי יש לייחס למנורה אשם תורם, עקב הצעת הביטוח החסרה והפוליסה שבה לא הוזכר כי מנורה אינה נוהגת לבטח פרויקטים בתהליך. כמו כן מנורה לא דרשה מקפלן להביא פירוט של הפרויקטים של אגמי. לאור כל זאת, בית המשפט קבע כי יש לחלק את האחריות בין מנורה לקפלן שווה בשווה, כאשר איילון תשפה את קפלן על חלקו כמבטחת שלו.

9. לאחר החלטתו של בית המשפט קמא, נחתם הסכם פשרה בין אגמי מצד אחד לבין מנורה ואיילון מצד שני, לפיו אגמי תקבל את מלוא סכום הפיצוי שתבעה בסך של מיליון ש"ח תמורת סילוק סופי ומוחלט של התביעה. בהסכם נקבע כי מנורה ואיילון יישאו כל אחת במחצית מהסכום, כאשר הן שומרות לעצמן את הזכות להגיש הערעור "ככל שהדבר נוגע למידת אחריותם של מי מהנתבעים ו/או צד השלישי מס' 2 לתשלום...". בית המשפט קיבל את הסכם הפשרה ונתן לו תוקף של פסק-דין. על חלוקת האחריות בין מנורה לבין איילון הוגש הערעור שלפנינו.

טענות הצדדים בערעור

10. איילון מערערת כנגד הקביעה שיש לחלק את האחריות בינה לבין מנורה (ע"א 3135/05). לדבריה, מפסק הדין של בית המשפט המחוזי עולה כי חיובו של קפלן – שהוא המקור לחיובה של איילון – נובע מהפרת חובותיו לפי [חוק השליחות](#). חובות אלו שייכים למסגרת היחסים הפנימיים בין קפלן לבין מנורה ולא ליחסים בינו לבין אגמי, ומשום כך היה על מנורה לשלוח לקפלן הודעה לצד שלישי שבה היא מעלה את טענותיה כלפיו. לטענת איילון, משלא הוגשה הודעה לצד שלישי, אין סמכות לבית המשפט לפסוק בעילות הנובעות ממערכת היחסים בין מנורה לבין קפלן. יתר על כן, איילון מדגישה כי באי הכוח שייצגו את מנורה יצגו גם את קפלן וכי לא נטענו על ידי מנורה טענות כנגד קפלן בפני בית משפט קמא, דבר המחזק את העובדה כי לא הייתה יריבות בין הצדדים.

ערעורה של מנורה (ע"א 2755/05) מופנה כנגד קביעת בית המשפט קמא שחייב אותה ברשלנות תורמת. לגישתה, יש להשית את מלוא סכום הפיצוי על כתפיה של איילון כמבטחת מקצועית מאחר שסוכן הביטוח חרג מהרשאתו ועקב כך, התרשל. בהתייחס לטענות המופיעות בערעורה של איילון, טוענת מנורה כי כבר בכתב ההגנה

שהגישה בתגובה לכתב התביעה של אגמי, צוין כי אם תוטל עליה חבות הרי שחלה על קפלן החובה לשפות אותה בגין כל סכום שתחויב. לטענתה, הוגשו כתבי טענות נפרדים על ידי מנורה וקפלן ומשום כך אין לראות בעובדה שייצוגם נעשה על ידי אותם באי כוח, הוכחה לכך שלמנורה אין יריבות עם קפלן. עוד טוענת מנורה כי הטענות כנגד קפלן הועלו על ידי אגמי במהלך המשפט ולפיכך יש לה זכות להתגונן מפני טענות אלו.

ד"ן

11. אדון תחילה בערעורה של איילון ובמידת הצורך אדון גם בערעורה של מנורה. בהערות הסיום בפסק הדין של בית המשפט המחוזי, ציין השופט עמית כי מנורה וקפלן חייבים "ביחד ולחוד" לפצות את אגמי על נזקיה. עם זאת, מגוף פסק הדין עולה כי חיובו של קפלן אינו נובע מעילת התביעה שהייתה לאגמי כלפיו אלא דווקא מעילה הנובעת מן היחסים בינו לבין מנורה. פסק הדין עסק באריכות במערכת היחסים בין מנורה וקפלן, שבמסגרתה היה קפלן שלוחה של מנורה ביחסיה עם אגמי. קפלן – כך על פי פסק הדין – חרג מן ההרשאה שניתנה לו על ידי מנורה ובכך גרם לחיובה של מנורה בכיסוי פרויקט לאחר תחילת ביצועו, דבר שברגיל היא אינה נוהגת לעשות. בית המשפט קבע – כאמור – כי חריגה זו מהווה הפרה של חובות השלוח על פי סעיף 8 לחוק השליחות ומשום כך רשאית מנורה לקבל שיפוי מקפלן על הנזקים שנגרמו לה. לעומת זאת, במערכת היחסים בין קפלן לבין אגמי, לא נראה כי יש לחייב אותו בפיצויה. עילת התביעה של אגמי כנגד קפלן היא עילת תביעה חילופית ברשלנות שנועדה לכסות את האפשרות שמנורה לא תחויב בפיצוי אגמי. ודוק: משנקבע כי הפוליסה שהונפקה לאגמי מחייבת את מנורה לפצותה על אירוע הנזק, הרי שרשלנותו של קפלן הייתה אך ורק כלפי מנורה. לאגמי לא נגרם כל נזק ממעשיו של קפלן וניתן לטעון אפילו שלולא התנהגותו הרשלנית כלפי מנורה לא הייתה אגמי זוכה בפיצוי כלשהו על נזקיה, שכן מנורה לא הייתה מסכימה לבטח אותה על פרויקט שביצעו כבר החל.

12. השאלה המרכזית העומדת בפנינו היא, אפוא, אם הייתה לבית המשפט סמכות לחייב את קפלן מכוח [חוק השליחות](#) בעילה הנובעת ממערכת יחסיו עם מנורה. סעיף 216(1) [לתקנות סדר הדין האזרחי](#), התשמ"ד-1984 קובע:

בתובענה שנפתחה במסירת כתב תביעה והוגש בה כתב הגנה, רשאי נתבע ליתן לכל אדם, לרבות אדם שהוא בעל דין בתובענה, הודעה לצד שלישי במקרים אלה:

(1) כשהנתבע טוען נגד הצד שלישי שהוא זכאי להשתתפות או לשיפוי ממנו בשל כל סעד שייפסק נגדו בתובענה;

הסעיף מציין במפורש שההודעה לצד שלישי יכולה להימסר גם לאדם שהוא בעל דין בתובענה. בהתאם לכך, ניתן למסור הודעה לצד שלישי גם לנתבע אחר במשפט. מתוך ההן שבסעיף נשמע גם הלאו – ללא מסירת הודעה לצד שלישי, אין נפתחת, בדרך כלל, חזית בין הנתבע לבין הצד שלישי (אם כי עדיין תיתכן, במקרים מסוימים, חלוקה פנימית בין נתבעים כתביעה נזיקית לפי סעיף 84(ב) [לפקודת הנזיקין](#) [נוסח חדש]). בענייננו, לא נמסרה הודעה לצד שלישי ממנורה לקפלן. עם זאת, מנורה טוענת כי העלאת הדרישה לשיפוי מקפלן במסגרת כתב ההגנה שהיא הגישה בתגובה לכתב התביעה של אגמי מאפשרת לבית המשפט להכריע ביריבות בינה לבין קפלן. אין לקבל טענה זו. ברי, כי משפט עמום בכתב ההגנה שהוגש בתביעתה של אגמי, אינו יכול לפטור את מנורה מן הצורך לשלוח הודעה לצד שלישי לקפלן, שמטרתה לאפשר לו להתגונן כראוי מפני הטענות שהיא מעלה כלפיו. אוסיף בעניין זה, כי העובדה שמנורה וקפלן יוצגו על ידי אותם באי הכוח, ואף הגישו סיכומים משותפים לבית משפט קמא, מחזקת את הקביעה כי לא הייתה יריבות אמיתית בין הצדדים במסגרת ההליכים בבית המשפט המחוזי. לפיכך, משלא נשלחה הודעה לצד שלישי ממנורה לקפלן, ומשלא נפתחה חזית ביניהם, לא היה מקום כי בית המשפט ידון ויכריע בעילות הנוגעות ליחסים הפנימיים ביניהם. דין ערעורה של איילון בעניין זה להתקבל אפוא. משכך קבענו, מתייטר הצורך לדון בערעורה של מנורה על האשם התורם שנפסק לה.

אשר על כן, ערעורה של איילון מתקבל ואילו ערעורה של מנורה נדחה. מנורה מחויבת בתשלום כל הסכום שנקבע בהסכם הפשרה. מנורה תשלם לאיילון הוצאות משפט בסכום של 30,000 ש"ח.

המשנה-לנשיאה

השופט א' גרוניס:

אני מסכים.

ש ו פ ט

השופט א' רובינשטיין:

אני מסכים.

ש ו פ ט

הוחלט כאמור בפסק-דינו של המשנה-לנשיאה א' ריבלין.

ניתן היום, י"ב בכסלו התשס"ט (9.12.2008).

א' גרוניס 54678313-2755/05

ש ו פ ט

ש ו פ ט

המשנה-לנשיאה

העותק כפוף לשינויי עריכה וניסוח. 05027550_P05.doc גח
מרכז מידע, טל' 02-6593666; אתר אינטרנט, www.court.gov.il
נוסח מסמך זה כפוף לשינויי ניסוח ועריכה

[הודעה למנויים על עריכה ושינויים במסמכי פסיקה, חקיקה ועוד באתר נבו - הקש כאן](#)